

Henryk Cudak

Mikrospołeczne uwarunkowania osamotnienia dziecka we własnej rodzinie

---

Pedagogika Rodziny 1/3/4, 33-42

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryk Cudak

Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi

Mikrospołeczne uwarunkowania osamotnienia dziecka we własnej rodzinie

Streszczenie

Osamotnienie dzieci we własnych rodzinach w ostatnich dziesięcioleciach wzrasta. Źródłem poczucia osamotnienia u dzieci są uwarunkowania makrospołeczne i mikrospołeczne. Do uwarunkowań wewnątrzrodzinnych mających wpływ na kształtowanie się izolacji psychicznej dziecka w rodzinie należą: osłabione więzi uczuciowe, negatywne postawy rodzicielskie, ubóstwo ekonomiczne rodziny, nerwowa lub obojętna atmosfera domowa, brak zrozumienia dziecka we wspólnocie rodzinnej.

Summary

Loneliness of children in their own families has recently increased. The source of feeling of being lonely are of micro social and macro social nature. Among determinant of inner family nature that have influence on the psychological isolation of the child are: impaired emotional ties, negative parental attitudes, the economic poverty of the family, nervous or inert atmosphere of home, lack of understanding of the child in the family.

1. Wprowadzenie

Narastające konflikty społeczne, atomizacja życia ludzkiego, izolacja emocjonalna społeczności lokalnej i ponadlokalnej, migracja i emigracja zarobkowa wielu członków społeczeństwa, w tym i rodziców stanowią negatywne zjawisko makrospołeczne, które mają wpływ na organizację życia rodzinnego i jego funkcjonowanie. Ulega zmianie model pełnionych funkcji rodzicielskich, kulturowego systemu zachowań członków rodziny, uznawanych wartości i norm życia zewnątrz i wewnątrzrodzinnej. Rozwój mass mediów, w tym przede wszystkim telewizji i Internetu prowadzi do eliminowania komunikacji między rodzicami i dziećmi, osłabia więzi uczuciowe we wspólnocie rodzinnej.

Współczesne problemy mikrospołeczne, z którymi coraz częściej spotyka się rodzina kształtują niekorzystne zjawiska w środowisku rodzinnym w postaci dys-

funkcji emocjonalnej, aksjologicznej, społecznej czy ekonomicznej. Proces tych negatywnych uwarunkowań w rodzinach pierwszej połowy XXI wieku stale wzrasta, powodując poczucie osamotnienia u dziecka.

W rodzinie jako grupie społecznej formalnej i zarazem nieformalnej rozluźniają się więzi uczuciowe, coraz silniej uwidacznia się atomizacja życia jej członków. Każde z nich pełniąc inne role społeczne, rodzinne i pozarodzinne wypełnia własne cele, zadania i dąży do zaspokojenia potrzeb, aspiracji niekoniecznie związanych z celami i dążeniami emocjonalnymi i społecznymi własnej wspólnoty rodzinnej. Nawet fakt fizycznego przebywania nawet razem członków rodziny (rodziców i dzieci) potęguje ten problem, gdyż są oni rozdzielani psychicznie wzajemną obojętnością emocjonalną, pozorną miłością, unikaniem kontaktu społecznego.

Brak zrozumienia dziecka przez rodziców, właściwej miłości rodzicielskiej, opieki wychowawczej w rodzinie, współdziałania i pomocy ojca bądź matki w różnych sytuacjach rodzinnych, szkolnych i środowiska lokalnego powoduje poczucie osamotnienia jego osoby we własnej rodzinie. Dzieci te czują się izolowane psychicznie wśród najbliższych im osób, odrzucane przez rodziców, pozostawione same z własnymi problemami życiowymi i edukacyjnymi.

Najczęściej nie odczuwają one miłości rodzicielskiej, szczęścia, często nie mogą liczyć na rodziców, na ich pomoc i wsparcie psychiczne. Nasilone stany osamotnienia prowadzą do zaburzeń w psychice dziecka, do jego trudności społecznych i wychowawczych, do kryzysu dzieciństwa i braku adaptacji w grupach rówieśniczych.

Istotnym czynnikiem osamotnienia dziecka jest notoryczny brak miłości rodzicielskiej. Wyraża się on także osłabieniem lub ograniczeniem w kontaktach emocjonalnych osób znaczących w postaci pełnionej roli społecznej ojca bądź matki w rodzinie. Osamotnienie polega na subiektywnym, wewnętrznym przeżywaniu braku kontaktów, na izolacji i atomizacji życia w środowisku rodzinnym. Należy także wyróżnić stan obiektywnego osamotnienia, które wynika z patologicznych i dysfunkcyjnych uwarunkowań życia rodzinnego w postaci postaw rodzicielskich odtrącających, zerwania więzi emocjonalnej w środowisku rodzinnym, braku zaspokajania potrzeb społecznych, materialnych i psychicznych dziecka przez rodziców, emigracji zarobkowej ojca i matki, sieroctwa naturalnego dziecka w skutek śmierci jednego bądź obojga rodziców, alkoholizmu, agresji i przemocy w środowisku rodzinnym. W obiektywnym osamotnieniu dziecka wyraża się najczęściej jego samotność nie z wyboru, lecz z konieczności i przymusu środowiskowych uwarunkowań patologii, silnej dysfunkcji lub też krytycznych sytuacji w życiu rodzinnym.

2. Komponenty życia rodzinnego determinujące osamotnienie dziecka

Środowisko rodzinne stanowi pewien system. W strukturze tego systemu wyróżnić można różne komponenty życia rodzinnego. Należą do nich: więzi emocjona-

Inne, postawy rodzicielskie, stopień i zakres zaspokajania potrzeb społecznych i psychicznych dzieci, atmosfera domu rodzinnego, świadomość wychowawcza rodziców, umiejętności wychowawcze (stosowanie nagród i kar wychowawczych), status ekonomiczny i społeczny rodziny, stopień rozumienia dzieci przez rodziców i porozumienia się między nimi.

Jednym z pierwszorzędnych komponentów środowiska życia rodzinnego dziecka są więzi emocjonalne między członkami rodziny. Osłabienie bądź zerwanie więzi uczuciowych między rodzicami i dziećmi może być przyczyną powstawania poczucia osamotnienia u dzieci. Aleksandra Maciarz (2009) dowodzi na podstawie własnych badań, iż podstawowym źródłem sieroctwa emocjonalnego, które wywołuje poczucie osamotnienia dziecka jest zaburzenie więzi uczuciowej między rodzicami i dzieckiem.

Współczesne rodziny, szczególnie młode wiekiem najczęściej zabiegają o własną karierę zawodową, społeczną, polityczną, naukową zaniedbując jednocześnie bliskość uczuciową między członkami rodziny. Nadmierna dbałość rodziców o gromadzenie dóbr materialnych – najpierw własnego mieszkania, samochodu, wyposażenia domu na wysokim poziomie – oszczędzanie finansowe powoduje często zaniechanie wewnętrznych, duchowych wspólnych przeżyć emocjonalnych w celu umocnienia więzi uczuciowych i pozytywnych relacji we wspólnocie rodzinnej. W środowisku rodzinnym, w którym zachwiane są więzi uczuciowe, rodzice często zaabsorbowani są swoimi problemami, sprawami pozarodzinnymi (zawodowymi, społecznymi), wówczas łatwo jest o przykre emocjonalne przeżycia dziecka. Dziecko wrażliwe psychicznie, zwłaszcza gdy takie sytuacje domowe powtarzają się, coraz mocniej oddala się psychicznie od rodziców i może mieć wątpliwości czy jest przez nich kochane. Dzieci, które nie czują się zrozumiane, akceptowane i kochane we własnej rodzinie odczuwają negatywny stan psychiczny w postaci osamotnienia. Z czasem uczą się one żyć w rodzinie, ale obok rodziców, nie z nimi i nie dla nich. Sami próbują rozwiązywać własne problemy, radzą sobie z trudnościami dnia codziennego, próbują zwrócić uwagę na siebie rodziców i najbliższe im otoczenie, albo przez posłuszeństwo w wykonywaniu zadań rodzinnych, albo zwracają uwagę swoim niewłaściwym zachowaniem sprawiając wiele trudności wychowawczych i opiekuńczych (Gawęcka, 2005).

Niedostatek więzi emocjonalnych występować może zarówno w rodzinach, które uznaje się, jako poprawnie funkcjonujące, a nawet dobrze sytuowane materialnie, które w środowisku lokalnym mają wysoką pozycję społeczną i ekonomiczną, jak i w rodzinach, w których występuje dysfunkcja socjalizacyjna, materialna czy biologiczna. W pierwszej grupie rodzin, brak czasu rodziców dla dzieci, ubożenie sfer uczuciowych, niedostatek miłości rodzicielskiej, racjonalnej opieki, intymności rodzinnej i wzajemnego wspierania, rodzice rekompensują z reguły poprzez nadmiar w zaspokajaniu potrzeb materialnych, konsumpcyjnych, kulturowych, a nawet edukacyjnych opłacając dzieciom korepetytora z różnych przedmiotów.

W drugiej grupie środowisk rodzinnych, w których uwidaczniają się dysfunkcje różnego rodzaju, występują konflikty i agresja wewnątrzrodzinna zaburzająca więzi między rodzicami i dziećmi. Zarówno jedno, jak i drugie niekorzystne sytuacje rodzinne osłabiają miłość wewnątrzrodzinną, zaburzają jednolitość współdziałania w rodzinie, tworzą niechęć do domu rodzinnego, oziębiają ciepło wspólnoty ogniska domowego.

Brak lub niedostatek więzi emocjonalnej dziecka ze środowiskiem społecznym rodziny zaburza jego wewnętrzny stan psychiczny i tworzy negatywne poczucie alienacji wobec najbliższych mu osób – rodziny. Dziecko funkcjonujące w izolacji psychicznej w rodzinie odczuwa brak bezpieczeństwa, miłości, przynależności do rodziny, pomijania w decyzjach i dialogu rodzinnym, nie czuje się dostrzegane przez rodziców. Atmosfera w rodzinach o osłabionych więziach uczuciowych jest obojętna, mało życzliwa, często nerwowa, stresowa, bez wzajemnego zrozumienia. Dzieci w takich sytuacjach rodzinnych odczuwają niepokój, złe samopoczucie, pustkę psychiczną – cechy te kształtują poczucie osamotnienia we własnej rodzinie.

Brak kontaktów społecznych i emocjonalnych rodziców z dzieckiem należy także doszukiwać się w niskiej kulturze pedagogicznej rodziców. Niska świadomość wychowawczo-opiekuńcza rodziców powoduje eliminowanie w domu rodzinnym dialogu międzypokoleniowego, potrzeby podmiotowości i partnerstwa w podejmowanych i realizowanych zadaniach rodzinnych, życzliwych stosunków w grupie rodzinnej, a także tworzenia serdecznej i otwartej atmosfery życia domowego. Nie uwzględnianie tych komponentów w codziennym życiu wspólnoty rodzinnej jest przyczyną zachwiania społecznych stosunków w rodzinie oraz zaburzenia emocjonalnych sfer wśród członków wspólnoty rodzinnej, a szczególnie wśród dzieci. Fakt, że współcześni rodzice posiadają średnie i wyższe wykształcenie, nie oznacza jednak, że ich świadomość wychowawcza, mieszcząca się w kulturze ogólnej i pedagogicznej, kształtuje odpowiedzialne rodzicielstwo, wyposaża ich w określony zasób wiedzy pedagogicznej i psychologicznej o rozwoju, wychowaniu, opiece i socjalizacji dzieci, tworzenia sytuacji wychowawczych, umiejętności eliminowania konfliktów rodzinnych. Badania wskazują, że świadomość wychowawcza rodziców jest na niskim bądź bardzo niskim poziomie (Kawula, Brągiel, Janke, 2006). W systemie oświaty szkolnej i pozaszkolnej (poza godzinami przeznaczonymi dla wychowawcy klasowego), żadna placówka szkolna i edukacji równoległej nie zajmuje się przygotowaniem pedagogicznym młodych małżeństw i młodzieży jako przyszłych, potencjalnych rodziców do pełnienia funkcji rodzicielskich. Brak świadomości pełnionych ról rodzicielskich – roli ojca i roli matki – ich zadań w codziennych interakcjach między rodzicami i dziećmi prowadzić może w konsekwencji do wypaczenia relacji społecznych w rodzinie, oddziaływań opiekuńczych i wychowawczych w stosunku do dziecka, podmiotowości dzieci w środowisku rodzinnym, wzajemnej życzliwości, wspierania emocjonalnego, edukacyjnego i społecznego oraz zaspokajania potrzeb materialnych, społecznych i przede wszystkim psychicznych.

Rodzice, którzy mają niską świadomość wychowawczą nie odczuwają potrzeby życzliwego kontaktu z dzieckiem, często dialogu na różne, ważne dla dziecka tematy, poświęcają mu mniej uwagi i zainteresowania, nie rozumieją jego potrzeb społecznych i psychicznych, zachowań dziecka i reakcji pozytywnych bądź negatywnych. Te elementy niskiej kultury pedagogicznej rodziców prowadzą do poczucia osamotnienia dziecka, jego izolacji wewnętrznej i zamknięcia się we własnym świecie. Spowodowane to jest słabym kontaktem psychicznym rodziców z dzieckiem, nieznajomością jego indywidualnych potrzeb i przeżyć oraz niewłaściwym interpretowaniem jego reakcji, zachowań w środowisku rodzinnym, rówieśniczym i szkolnym. W konsekwencji rodzice niewiele wiedzą o swoim dziecku, a w podejmowanych czynnościach opiekuńczych i wychowawczych nie biorą pod uwagę jego rozwoju, aspiracji, potrzeb i motywacji podejmowanych działań (Tyszka, 2002).

Innymi komponentami życia rodzinnego powodującymi poczucie osamotnienia u dziecka są współczesne uwarunkowania życia ekonomicznego w rodzinie. Ubożenie finansowe i materialne grupy rodzinnej przyczynia się także do obniżenia statusu społecznego w środowisku lokalnym lub trudności w podtrzymywaniu jego dotychczasowego poziomu na skutek bezrobocia, choroby czy innych zdarzeń losowych w rodzinie. Powoduje to zaistnienie rozbieżności między aspiracjami członków rodziny a realnymi możliwościami funkcjonowania tej wspólnoty, elementy te uruchamiają określone mechanizmy frustracji i zachowania się rodziców w środowisku rodzinnym. Powoduje to także zachowania agresywne rodziców, niekontrolowane wybuchy złości, apatii, zachowań neurotycznych lub psychopatycznych, popadanie w alkoholizm, narkomanię, a nawet konflikt z prawem. Stan ten wpływa na zaburzenie emocjonalne równowagi dziecka, powoduje jego psychiczne oddalenie się od wspólnoty rodzinnej na skutek ekonomicznych, społecznych i psychicznych przeżyć, doświadczonych urazów emocjonalnych i wyrażonej przez rodziców jawnej lub ukrytej niechęci lub wrogości (Gawęcka, 2005). Poczucie osamotnienia może występować u dziecka zarówno z dysfunkcją ekonomiczną rodziny, jaki i w środowiskach rodzinnych dobrze sytuowanych materialnie. Zbyt wysoki lub zbyt niski status społeczny rodziny dziecka osamotnionego może skłaniać rodziców do wyboru wartości i celów życiowych ściśle hedonistycznych lub materialno – konsumpcyjnych, a na dalszym planie życiowym rodzinne sytuacje, wartości ponadczasowe w wychowaniu rodzinnym. Ponadto w rodzinach o wysokim lub niskim statusie ekonomicznym występują często tendencje rodziców do przedkładania interesów własnych nad dobro dziecka.

Zaburzenie kontaktu uczuciowego i społecznego rodziców z dzieckiem w rodzinie z ubóstwem materialnym bądź wysokim statusem ekonomicznym może przybierać różne formy zachowań rodzicielskich. Najczęściej wyrażają się one w bierności i obojętności emocjonalnej, w następstwie której obserwujemy oddalenie psychiczne od dziecka. Wyrażają się także w sytuacjach konfliktowych,

agresywnych, w których rodzice, szczególnie ci o bardzo niskim statusie materialnym, przejawiają negatywne uczucia, dezaprobatę, stosują kary fizyczne, a także kary psychiczne. Natomiast w rodzinach o wysokim statusie ekonomicznym rodzice wyrażają w codziennych interakcjach z dziećmi brak czasu dla nich, brak zainteresowania, unikanie kontaktów społecznych, oddalenie psychiczne, pozorne wspieranie i pomoc w trudnych sytuacjach losowych. Zarówno analizowane środowisko rodzinne o niskim statusie materialnym (żyjące w biedzie), jak i z wysokim statusem ekonomicznym stanowić może zaburzone funkcjonowanie życia domowego z ryzykiem tworzenia psychicznego stanu osamotnienia dziecka we własnej rodzinie.

Nie mniej ważnym komponentem w środowisku rodzinnym są potrzeby społeczne i psychiczne dziecka, które stanowią określoną motywację do aktywności, działania, realizacji zamierzonych zadań w rodzinie i poza rodziną. Są one także składnikami w kształtowaniu bliskich emocjonalnie kontaktów społecznych z najbliższymi osobami z otoczenia dziecka - najczęściej matki i ojca.

Dziecko w rodzinie znajduje się pod presją nie tylko własnych potrzeb, lecz i własnych oczekiwań, które wynikają z potrzeb pozostałych członków rodziny. Nie może być ono traktowane w środowisku rodzinnym jak przedmiot opieki i wychowania, gdzie brane są pod uwagę jedynie jego potrzeby biologiczne i materialne z pominięciem potrzeb psychicznych i społecznych, które rodzice uważają często za nieistotne. Według A. Maciarz (2009) prawidłowy rozwój dziecka uwarunkowany jest zaspokojeniem w rodzinie takich potrzeb psychicznych jak: potrzeby miłości, psychicznego zrozumienia, przynależności, emocjonalnej akceptacji, kontaktu społecznego, współdziałania, życzliwości. Nie zaspokojenie w rodzinie tych potrzeb stanowi podstawowe źródło jego poczucia osamotnienia i może doprowadzić do zerwania więzi psychicznej między rodzicami i dzieckiem. Ponadto nie w pełni zaspokojone potrzeby emocjonalne i społeczne powodują u dzieci poczucie zagrożenia, niestabilności emocjonalnej, braku poczucia bezpieczeństwa, lęku w kontaktach z bliskimi osobami, w tym z rodzicami, braku samodzielności w podejmowaniu decyzji, osłabienie własnej tożsamości. Te negatywne cechy charakteryzujące dzieci pozbawione możliwości zaspokojenia potrzeb psychicznych i społecznych w rodzinie nasila się zjawisko poczucia osamotnienia dzieci w środowisku rodzinnym.

Zaspokajanie potrzeb psychicznych i społecznych dziecka w dużej mierze zależy od właściwego ustosunkowania rodziców do dziecka, czyli właściwych postaw rodzicielskich. Pojęcie postawy oznacza względnie „trwały układ” przekonań, emocji i uczuć oraz zachowań rodziców w stosunku do dziecka (Płopa, 2005).

Maria Ziemska (1986) wyróżniła cztery rodzaje postaw rodzicielskich, które mogą mieć negatywny wpływ na kształtowanie osobowości dziecka. W konsekwencji tych negatywnych cech kształtują się negatywne struktury emocjonalne dziecka w postaci osamotnienia. Do wspomnianych postaw negatywnych zaliczamy najczęściej postawę odtrącającą, unikającą, nadmiernie wymagającą i nadmiernie chroniącą.

Na postawę odtrącającą składają się dyktatorskie podejście rodziców do dziecka oraz kierowanie jego osobą przez rozkazy, nakazy, surowe kary, dezaprobatę, otwartą krytykę, brutalną przemoc. Postawa ta wiąże się z niechęcią, a nawet wrogością do dziecka. Dziecko przy tego rodzaju postawie rodzicielskiej traktowane jest jako ciężar dla ojca i matki, rodzice żywią do dziecka niechęć i urazę. Opiekę nad dziećmi uważają za ciężar, przeszkodę, trudność w realizacji innych życiowych celów. Postawa ta według K. Pospiszyla i E. Żabczyńskiej (1980) ujawnia się zazwyczaj w zaniedbywaniu dziecka, surowej dyscyplinie, sztywności, chłodzie uczuciowym. Problemy dziecka dla rodziców przejawiających postawę odtrącającą są im obce, ponieważ trzymają dziecko na dystans emocjonalny od siebie. Postawy odtrącające rodziców w stosunku do dziecka kształtują w nich agresywność, nieposłuszeństwo, skłonność kłótni i kłamstwa, bądź też apatię, obojętność i bierność. Negatywny stosunek emocjonalny rodziców do dziecka w postaci postawy odtrącającej zaburza u niego rozwój uczuć wyższych w postaci miłości, życzliwości, współdziałania, szacunku, godności, poszanowania, tolerancji, wolności. Powodują także poczucie krzywdy, odrzucenia emocjonalnego. Wymienione sfery zaburzeń psychicznych w rodzinie o postawach odtrącających kształtują poczucie osamotnienia we własnej rodzinie, izolacji społecznej, izolacji w rozwiązywaniu własnych, trudnych problemów. Postawa rodzicielska unikająca kontaktu z dzieckiem może także powodować eliminowanie motywacji u dziecka do nawiązywania więzi uczuciowych w środowisku rodzinnym. Rodzice przejawiający tę postawę nie interesują się dzieckiem, jego problemami, nie nawiązują z nim kontaktu społecznego. Postawę tę cechuje ubóstwo uczuć matki i ojca wobec dziecka, powodując jego alienację emocjonalną w domu rodzinnym. Dystans uczuciowy rodziców wobec dziecka nie zaspakaja potrzeb miłości, przynależności, życzliwości, akceptacji, uznania, kontaktu społecznego. Konsekwencją wspomnianych zjawisk dysfunkcyjnych w postaci zubożenia uczuć i więzi emocjonalnych w postawie unikającej rodziców powoduje najczęściej poczucie osamotnienia u dziecka. Przy postawie unikającej rodziców dziecko uważa się za mniej wartościowe, nie wierzy we własne możliwości, staje się obojętne wobec rodziców i problemów rodzinnych, ma niższe aspiracje edukacyjne, czuje się zagubione, a nawet nieszczęśliwe.

Inną postawą, która powoduje także konflikt w rodzinie, dystans uczuciowy, osłabienie więzi emocjonalnych jest stosunek rodziców w postaci nadmiernie korygującej i wymagającej od dziecka. Jest to stawianie wygórowanych wymagań, narzucanie autorytetu, ograniczanie swobody, zmuszanie oraz stosowanie często kar emocjonalnych, a nawet fizycznych przez rodziców w celu wykonywania przez dzieci zadań ponad ich możliwości (Brażel, 2005). Takie stanowisko rodziców powoduje u dziecka brak wiary we własne siły, traci ono poczucie bezpieczeństwa. Dziecko znajdujące się pod ciągłą presją rodzica jest zestresowane, załężnione, często znerwicowane, ma poczucie osamotnienia, gdyż odczuwa brak wsparcia psychicznego i zrozumienia ze strony rodziców.

Źródłem poczucia osamotnienia dzieci i młodzieży we własnych rodzinach jest również niewłaściwe rozumienie przez rodziców ich problemów edukacyjnych, wychowawczych i trudnych sytuacji w szkole, z rówieśnikami i w domu rodzinnym. Spowodowane to jest niedostatecznym lub całkowitym brakiem znajomości cech osobowych, uzdolnień, aspiracji, temperamentu, zainteresowań dzieci przez rodziców. Każde dziecko jest inne w swych zachowaniach, przeżyciach emocjonalnych, wrażliwości psychicznej i społecznej, ma inne potrzeby. Indywidualne cechy dziecka wymagają określonych umiejętności wychowawczych rodziców, ale także sposobu rozumienia ich i empatycznego porozumienia we wspólnocie rodzinnej. Jeśli dziecko nie jest rozumiane przez rodziców, brak jest wewnętrznego i zewnętrznego porozumienia w środowisku rodzinnym, wówczas rodzi się poczucie osamotnienia u dziecka. Rodzice, którzy w codziennych interakcjach z dzieckiem nie dostrzegają potrzeby wczuwania się w jego problemy, nie analizują i nie oceniają wspólnie trudnych dla dziecka sytuacji emocjonalnych, społecznych, wychowawczych tych, które przejawiają się w szkole, w grupie rówieśniczej czy w środowisku lokalnym izolują się psychicznie od dziecka. Dziecko pozostaje samotne w rozwiązywaniu trudnych często dla niego spraw, jest niezrozumiane i osamotnione wśród bliskich mu osób – rodziców.

3. Uwagi końcowe

Wymienione pojedyncze komponenty powodujące źródło osamotnienia dziecka we własnej rodzinie mogą być konstruktem jedynie teoretycznym. W praktyce wychowawczo – opiekuńczej w środowisku rodzinnym funkcjonowanie rodziny jest pewnym systemem. Dlatego też zaburzenie jednego komponentu tego systemu powoduje zachwianie, a nawet dysfunkcje innych elementów życia rodzinnego. Dla przykładu zaburzenie postawy rodzicielskiej w postaci odtrącenia bądź unikania dziecka w środowisku rodzinnym powoduje osłabienie więzi uczuciowych między rodzicami i dzieckiem, nerwową i stresową bądź obojętną i bierną atmosferę życia domowego, niedostatek zaspokojenia potrzeb społecznych, szczególnie psychicznych, brak zrozumienia i życzliwości w interpersonalnych kontaktach wspólnoty rodzinnej.

Zjawisko osamotnienia dzieci i młodzieży w ostatnich dziesięcioleciach wyraźnie wzrasta i współcześnie staje się już problemem społecznym. Utrudnia to w znacznym stopniu funkcjonowanie społeczne, emocjonalne, aksjologiczne zarówno dziecka, jak i wspólnoty rodzinnej. Dynamicznego wzrost tego negatywnego stanu życia psychicznego dzieci i młodzieży należy doszukiwać się w przemianach funkcji, struktury, przyjmowanych postawach, uznawanych wartościach życiowych przez rodziców, którzy kreują system interakcji, funkcjonowania i życia członków rodziny jako środowiska opiekuńczo-wychowawczego, społecznego i emocjonalnego.

Bibliografia

- Brańpiel J. (2004), *Długoterminowy wpływ rozwodu rodziców na dzieci* [w:] A.W. Janke (red.), *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku*, Toruń.
- Gawęcka M. (2005), *Osamotnienie dziecka we własnej rodzinie*, Toruń.
- Kawula S., Brańpiel J., Janke A. W. (2006), *Pedagogika rodziny*, Toruń.
- Maciarz A. (2009), *Trudne dzieciństwo i rodzicielstwo*, Warszawa.
- Płopa M. (2005), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Kraków.
- Pospiszyl K., Żabczyńska E. (1980), *Psychologia dziecka niedostosowanego społecznie*, Warszawa.
- Tyszka Z. (2002), *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań.
- Ziemska M. (1986), *Postawy rodzicielskie* [w:] M. Ziemska (red.), *Rodzina i dziecko*, Warszawa.

